

Irányzatok az SZDSZ-ben

Az új ellenzéki (az elterjedt, elkenő MTI-kifejezéssel: "alternatív") mozgalmak egyik legnagyobb hibájának azt tartják, hogy félnek belső ellentéteikről beszélni, szégyenletes titoknak vélik politikai megosztottságukat. Pedig ez minden politizálás elkerülhetetlen velejárója. Pláne a mi esetünkben. Az SZDSZ elvégre az egykori Hálózat jogutódja, amelynek bevallott célja volt a legkülönbébb politikai csoportok együttműködése. Az SZDSZ megalakulásakor számosan kimaradtak az egykori Hálózat tagjai közül, különösen fájdalmas szerintem a Bajcsy-Zsilinszky Társaság tisztségviselőinek (Morvay Lászlónak, Ruttkay Leventének, Zétényi Zsoltnak) a hiánya. Ők föltehetőleg a Kisgazda Pártban találnak majd szellemi és közéleti otthonra. Nem követett bennünket az SZDSZ-be a volt demokratikus ellenzék plebejus-radikális szárnyának többsége sem, az, amely a Demokrata és Hiány c. szamizdat lapok köré, illetve a Republikánus Körben csoportosult. Ami kezdetben csak az átalakulás módjával való elégedetlenségnek tetszett, mára politikai értelmet nyert: bizonyos politikai stílusok nem kerültek át hozzánk, sem az Inconnu művészcsoport dadaista akcionizmusa, sem az egykori kisgazdák, sem Miszlivetz Ferenc újbaldalísága, sem Bába István konzervativizmusa. Ezek kétségtelenül veszteségek számunkra – de az SZDSZ-nek mint

politikai mozgalomnak saját stílusra van szüksége, saját arcélre és önazonosságra: ebbe sajnos minden rokonszenves álláspont és magatartás nem fér bele.

A mai SZDSZ-ben politikai eredetét tekintve egyetlen régebbiről ismert szubkultúra ismerhető föl: a volt demokratikus ellenzék kezdeményezőinek értelmiségi csoportja – azonban ez sem jelent ma már politikai identitást, legföljebb azonos politikai tapasztalatot, az üldöztetés, a kemény szembenállás, a fél-konspiratív módszerek, az alkalmi koalícióteremtés tapasztalatát. Elvek tekintetében a demokratikus ellenzék vezető képviselői mindig is különböztek egymástól, bár ilyen-amolyan formában mind a demokratikus szocializmus eszméi felől érkeztek a radikalizmushoz és liberalizmushoz, illetve ezek különféle válfajaihoz. A másik politikai szubkultúra, amelynek erőteljes a képviselete, az 56-os nemzedéké (de persze ők más mozgalmakban is megtalálhatók). A forradalom olyan egykori résztvevői, mint **Eörsi István**, Mécs Imre, Vásárhelyi Miklós és mások, vezetőink között vannak: nekik a valódi demokratikus politizálás ünnepeiről és a megtorlásról vannak döntő fontosságú tapasztalataik, amelyeket hasznosíthatunk.

Am nem véletlenül szóltam itt politikai szubkultúráról. Ezek nem politikai irányzatok. Régi barátság-

gunk és szolidaritásunk ellenére ma kevés kérdésben értek egyet Haraszi Miklóssal, Kis Jánossal, Kőszeg Ferencsel vagy Solt Ottíliával. Noha az ellenzék (a "másként"-gondolkodók) nehéz évtizedének – legalábbis számomra – főemelő emlékeit semmi sem moshatja el, közöttünk is, akár más milliók emberei számára, elérkezett a klasszikus európai politikai elkülönöződés ideje. Ma már nem pusztán a főnálló éles bírálata a feladat. Az sem elég erős kapocs, hogy valamennyien elutasítjuk a nacionalizmust (bár ebben is talán mások az erdélyi, mint a budapesti hangsúlyok), az sem, hogy nem kedveljük az Európa-ellenes "szlavofil" romantikát, a tekintélyelvű és antiliberalis szemléletet, a világnézeti, érzelmi és közéleti intoleranciát.

Véleményem szerint dicséri az SZDSZ-t, hogy akár más európai politikai mozgalmakban, kialakultak benne a "balszárny" és "jobbszárny" csírái. Ha az SZDSZ majdan párttá alakul, ami föltehetőleg be is fog következni, nyilván középpárt lesz, a kisgazdától balra, a szocdemektől jobbra.

Minden középpárt szükségképpen és kivétel nélkül bal- és jobbszárnyának valaminő egyensúlyán nyugszik. Az, hogy ez a két áramlat egyre jobban körvonalazódik, voltaképpen megnyugtatóan mutatja, hogy a középpártjelleg egyre erősebb az SZDSZ-ben.

Megkezdődtek az európai hétköznapok.

Az SZDSZ Tanácsának legutóbbi ülésén a különböző politikai áramlatok már markánsan kirajzóldtak. (Hadd jegyezzük meg, hogy az összes új ellenzéki – "alternatív" – mozgalmak közül csak a FIDESZ-nek és az SZDSZ-nek van választott vezetősége, ha a szakszervezeteket és a baráti köröket stb. nem számítjuk. A többiek önmagukat nevezték ki, és nem sietnek ezen változtatni.) Világossá vált, hogy mozgalmunkban – illetve a vezetőségben – van demokratikus szocialista, illetve radikális, és van szabadelvű-konzervatív irányzat. A szocdemek és a kisgazdák potenciális szövetségesek lehetnek közöttük. Az is világos, hogy a "baloldal" a jelenlegi összetételű vezetőségben többségre számíthat. Szakítva az elmúlt évek, sőt, az elmúlt év ellenszenves gyakorlatával, meg kell nevezni az

egy-egy áramlatok képviselőit. Úgy látom, hogy Kőszeg Ferenc, Magyar Bálint, Solt Ottília és Szabó Miklós az SZDSZ-baloldalt jeleníti meg, Gadó György, Göncz Árpád, Szent-Iványi István és e sorok írója pedig az SZDSZ-jobboldalt. Elképzelhetőnek tartom azt is, hogy olyan személyiségek, mint Mécs Imre, Radnóti Sándor, Tardos Márton, Vásárhelyi Miklós valahol a középpárti "centrum"-ban helyezkedjenek el.

Tudom, hogy e kérdésben nyilatkozni berzenkedést vált ki. A kommunista uralom évtizedei kompromittálták a klasszikus politikai fogalmakat, sőt, Magyarországon elfelejtették eredeti értelmüket. Ez már nem tarthat sokáig.

De mi is az ellentét lényege? Az SZDSZ-baloldal ahhoz a koncepcióhoz áll közelebb, amelyet Nyugat-Európában szocialistának, az Egyesült Államokban (számunkra zavarba ejtő módon) "liberalis"-nak neveznek. Súlyt fektet az egyenlőség követelésére, lényegesnek tarja a társadalmi igazságosság garanciáit, beépítené az államrendbe az intézményesített szociálpolitikát (a szegények és diszkriminált kisebbségek védelmét), rokonszenvez a szabad szakszervezetek széles körű társadalmi befolyásának elgondolásával, sokat tart a helyi önkormányzatok felől. Nincs elvi kifogása a demokratikus társadalmi ellenőrzés alá helyezett állami ("társadalmi", "köz"-) tulajdonnal szemben, az újabb tulajdonformák között nem tagadja meg rokonszenvét a szövetkezeti és öngazgatási elképzelésektől, bár nem piacellenes, és nem óhajtana adminisztratív korlátozások kordájában tartani a magántöket.

Az SZDSZ-jobboldal egyértelműen piacbarát. Bár a jelenlegi magyarországi tőkeszegénység körülményei között kénytelen óvatossá lenni, köntörfalazás nélkül a reprivatizálást tartja célravezető megoldásnak, bár az autonóm tulajdonformák szövetkezeti változata ellen sincs kifogása. Mivel a jobbszárny szabadelvű, ezért igen élesen antietalista ("état" franciául államot jelent; tehát az állam nagymérvű társadalmi túlhatalma ellen vagyunk), tervezésellenes és anti-dirigista (a "dirigizmus" francia eredetű szakkifejezés, a széleskörű állami beavatkozás szinonimája).

Éppen ezért még a szociálpolitikát sem óhajtana az állam kezébe adni. A szabadelvű-konzervatív szárny ellenzi a szakszervezetek és a helyi önkormányzatok túlzott hatalmát. Ez utóbbi olyan zsarolási helyzeteket teremthet, amelyek korlátozzák a választópolgárokból álló teljes nemzet politikai szabadságát. Az SZDSZ-jobbszárny a parlament egyeduralmát csak független bíróságokkal kívánja elensúlyozni; az elkerülhetetlen minimumra kívánja szorítani a jogszabályok és a kormányzati döntések számát; laza jogi szabályozást óhajt, amely nem köti meg túlságosan a jövő nemzedék kezét.

A Tanács ülésén kiderült, hogy a két álláspont között nemcsak kell, de lehet is értelmes kompromisszum létrehozni. Főszóalásomban azt mondtam, hogy a magyarországi szegénység tényei nem engedik meg, hogy a szociálpolitika kérdésében dogmatikusak legyünk – sínylődő honfitársainkon lehetőleg azonnal segíteni kell, akkor is, ha ennek nem föltétlenül a legjobb formája a garantált létminimum, akkor is, ha ennek az engedménynek vannak veszélyei. A reprivatizálás, magyarán a kapitalizmus kérdésében is lehetnek átmeneti és köztes megoldások – a piac logikája (ha érvényesül!) ugyanis a magántulajdon túlsúlya felé tereli majd a magyar gazdaságot.

A részletek kimunkálása a programbizottságra vár, amely nyilván lojálisan kivitelezzi majd a Tanács intencióit, tekintetbe veszi az alhangzott érveket, amelyek között nem is említettem a főleg Vargha János által képviselt környezetvédelmi szempontokat. Külpolitikai kérdésekben végül egyetértettünk. Célunk a semleges Magyarország, ennek időzítése azonban taktikai kérdés.

— **Eörsi István** azt mondta a vitában, hogy ha a programból hiányozni fognak a szocialista gondolatvilág elemei, kénytelen lesz kiválni az SZDSZ-ből. Hasonlót mondhattam volna magam is a szabadelvű-konzervatív (nyugati, nem "oroszi" értelemben konzervatív) eszmevilágról. Ez idő szerint nincs oka a kilépésre. A szakadás veszélye minden középpárt átka: de ez teszi a középpártokat izgalmassá, szellemileg élénkké, az állandó nézetütközések érdekes terepévé.

Nem fogunk untakozni.